

СУЧАСНА ВИЩА ОСВІТА: СТАНОВЛЕННЯ ДУХОВНО-МОРАЛЬНОГО ПОТЕНЦІАЛУ СТУДЕНТА

Аналізується духовно-моральний потенціал студента університету як основа його подальшої професійної діяльності та майбутнього існування людства. Розглядаються педагогічні умови процесу психокомпетизації, які забезпечують реалізацію духовності та моральності особистості.

Ключові слова: вища освіта, психокомпетизація, духовно-моральний потенціал, студент, вдосконалення.

Анализируется духовно-нравственный потенциал студента университета как основа его дальнейшей профессиональной деятельности и будущего существования человечества. Рассматриваются педагогические условия процесса психокомпетизации, обеспечивающие реализацию духовности и моральности личности.

Ключевые слова: высшее образование, психокомпетизация, духовно-нравственный потенциал, студент, усовершенствование.

All progressive thinking mankind, being in the situation need to address global problems, looking for opportunities to resolve them, and the implementation of the path of evolutionary development. Education is, in its superlative degree – higher education – is a prerequisite for the formation of the personality, able to implement the task, and therefore is responsible for evolution. It is necessary that the content of education in line psychocompetization process. If it does not, then humanity will evolve blind alley. That's so you should ensure control over the compliance of educational content evolutionary path of development, to apply creativity to change the content of education, the development of teaching forms, methods, tools, and principles that will fit the evolutionary vector of human development. All of the above determines the need in modern teaching practice appears consistent trends update the content of education at all levels, which generate innovative ideas for the transformation of educational programs.

The conditions for the implementation of this ensured that the feature of training at the moment, according to the explication of evolutionary models of cone formation [2], is a variation of programs and methods of integration of education, which is a reflection of the global and European trends in higher education – and its diversification in its turn, requires the development of performance criteria updating process of teaching, as well as forecasting the development of pedagogy. Natural tendency of all educational programs for the solution of the problem will be the appeal of their content to the means and methods that can revive the spiritual and moral potential of the nation.

Spiritual and moral potential of the individual as a key factor in the evolution of mankind is justified. The study of the cultural heritage of humanity, conducting classes with students using images of beauty and harmony, which are forms of the formation of the spiritual culture of the student and champion of evolution, are considered.

Keywords: *higher education, university, evolution, psychocompetization model of training, formation of spiritual and moral potential, improvement, society, cultural heritage, mankind, art, a key factor in the evolution.*

Освіта є визначальною умовою формування особистості, яка здатна до здійснення стратегічного прогнозу та управління майбутнім. Дякую цього, випускник, що виходить з вузу, повинен бути здатний визначати перспективний шлях розвитку людства, вирішувати глобальні проблеми і забезпечувати гармонію на планеті. Сьогодні людський фактор у своїй вищій якості – рівні освіченості, інтелігентності, готовності до синтетичного мислення, баченню цілісної картини світу, і вищої культурності – визначає наше майбутнє. І фундаментальною основою для цього є формування в людині духовно-моральної основи.

Тому сьогодні на перший план виходять університети і можливість, яку вони надають для формування бакалавра, магістра та спеціаліста. Закономірною ж тенденцією розвитку всіх освітніх програм вищої школи для вирішення поставленої проблеми буде звернення їх змісту до засобів і методів, що дозволяє відродити духовно-моральний потенціал людства.

Аналіз теоретичних і практичних робіт у галузі факторів, що визначають первинні начала, які спонукають до дії, виділив найбільш цікаві висновки вчених, серед яких робота Ч. Дарвіна «Походження людини і статевий відбір». У даній роботі автор стверджує, що вже на тваринній стадії розвитку живих істот

на землі з'являється моральне інстинктивне або вроджене почуття. Поява моральності досліджував П. Кропоткін. У своїй роботі « Походження і розвиток моральності» вчений висловлює припущення про груповому доборі й відборі «інстинктів людяності». Англійська генетик і біохімік Дж. Холдейн показав, що активність еволюційного відбору здійснюється по «генам альтруїзму». Таким чином, науковий світ сьогодні відзначає, що серед вроджених видів внутрішньої активності людини, поряд з біологічними, представлені і моральні. І це не дивно, адже людина, щоб еволюціонувати, повинна дотримуватися Закони розвитку Світобудови. Згідно ж останнім, у Всесвіті не існує усвідомленого зла [1]. Усвідомлене зло є продуктом людського аморального мислення і наступної за ним аморальної поведінки.

У філософській традиції ХХ століття (Н.А. Бердяєв, В.І. Вернадський, Н.О. Лоський, В.А. Соловйов, Н.А. Федоров, С.А. Франк та ін.) людина розглядається як істота духовна, творча, відкрита самоосвіти, саморозвитку, що дозволяє реалізувати себе в діяльності, і що має можливість творити світ відповідно до ідеалами Істини, Добра, Краси. Підхід до людини як до абсолютної цінності, двигуну еволюції, творцеві самого себе і своєї життєвої позиції змушує по-новому поглянути на сутність вдосконалення особистості і відповідним чином вибрати принципи, форми, засоби та методи впливу на особистість, які сприятимуть розвитку в освітньому процесі духовно-морального початку в людині – ключового чинника розвитку людства. Остання являє собою актуальну і досі невирішену в освіті проблему, є предметом дискусій, теоретичних і практичних досліджень. Тому метою нашої роботи є розгляд становлення духовно-морального потенціалу студента в сучасній вищій освіті.

Щоб наш світ утвердився на гідних засадах, необхідно просвітлення свідомості всього людства, як єдиного світового організму, переродження його на цінностях духовної культури. Як підкреслювалося на Форумі Всесвітньої Духовної Культури в Астані (Казахстан) [2], духовна культура являє найважливіше і найкраще, що є у людства. Назустріч еволюційному ритму Світобудови ми відповідаємо ритмом духовної культури, який наближає нас до розуміння свого сьогодні і майбутнього. Два світлоносних кореня духовної культури: духовність як зв'язок з Вищим і культура, що об'єднує людей в єдине ціле, формують новий вектор розвитку – вселюдську гуманізацію як процес культурного одухотворення світу. У зв'язку з цим, кваліфікація випускника університету сьогодні, на нашу думку, не може визначати результат роботи системи освіти. Пріоритет

отримують, згідно з документами ЮНЕСКО, організовані в системний комплекс вимоги інтелектуальних, комунікативних, рефлексивних, моральних почав, що дозволяють успішно реалізовувати діяльність не тільки в соціальному і економічному, але і в культурному контекстах. У прийнятій в 1988 р. Загальної хартії університетів зазначається, що вуз покликаний забезпечити освіту і виховання, навчити покоління ставитися з повагою до гармонії навколишнього світу і самого життя. Європа сьогодні прагне стати континентом освіти з конкурентоспроможним інтелектуальним, культурним, соціальним, технічним потенціалами, підкреслюючи при цьому, що освіта – це суспільне благо, а викладання було, є та буде професією моральною. За цією умовою, морально-орієнтаційний компонент, що формується в структурі особистості, яка отримує освіту у ВНЗ, є основоположним і дає всім іншим компонентам фундаментальну підставу [3].

Духовно-моральна висота є показником цільного буттєвого розвитку людини. Тому освіта покликана, в першу чергу, забезпечити розвиток всіх сторін, які пов'язані, можливостей і здібностей особистості, постійне якісне оновлення на основі безперервної орієнтації освіти на зміни у світі, людині та всіх взаєминах її з миром, дозволити самореалізуватися, саморозкритися в діяльності. Підкреслюючи значимість моральної сторони освіти особистості, Х. Раймундо зазначає: «Викладання, навчання та дослідження повинні бути невіддільні від оцінки соціальних наслідків цих процесів, яка і представляє собою моральний аспект, що становить суть відмінності культури від науки ... Володіння, будучи розділеним на окремі предмети і дисципліни, призводить до штучного поділу окремих підходів до знання. У результаті університети випускають інженерів, що не представляють собі соціальних наслідків своєї роботи. Лікарів, які не знайомі з психологією людини, – лікування у таких лікарів найчастіше викликає психосоматичні захворювання. Що стосується економістів, то чи дозволяє рівень їх підготовки зрозуміти, що їх діяльність не є нейтральною, а впливає на становище суспільства в цілому? ... Необхідна нова модель підготовки ... яка дозволить розвивати людські якості та етику» [4, с. 17].

Технократична спрямованість життя, що супроводжується падінням духовності та моральності, ідеалів, високих цінностей призводить до однобічного розвитку людини, до вузької, однобічної професійно-діяльнісної орієнтації. Підготовка ж людини до життя і діяльності, освіта та виховання повинні включати, в першу чергу, підготовку до існування і відповідної діяльності в світі природи та людства, духовних потоків буття. Духовність людини представляється

в незліченній різноманітті її психічних та діяльнісних проявів, у тому числі і освітніх. Духовно розвинена людина переживає свою співпричетність до життя і стану світу, людства, свого народу та суспільства, до людей, які живуть з ним на Землі.

В силу своєї первинності моральні критерії несвідомо визначають поведінку людини. Тому й кажуть, що перші спонукання людини є самими благородними. Саме їх мотивом є інстинктивні спонукання людини, що проявляються на рівні почуття пізнавання і становлять основу її еволюційного розвитку. Свої витoki духовність черпає, насамперед, у генетичних накопиченнях особистості. Але вона може бути і виховуванню. І починати таке перетворення слід від народження. Процес виховання повинен відбуватися в чистій атмосфері. Слід вчити піднесено-прекрасного. Людина духовна не стане ханжею, не буде брехуном і боягузом. Вона пізнає працю як необхідний спосіб вдосконалення.

Разом з тим, слід зазначити, що моральні форми не прищеплюються раціональним шляхом. Вони лише тоді є дійсністю і складають основу внутрішньої суті людини, що визначає всі її вчинки, коли виникають як прояв високого духовного розвитку індивіда. Без високого духовного розвитку індивід не може бути повноцінним працівником – професіоналом, бо необхідною умовою творчості в будь-якій діяльності є цілісний, духовний розвиток особистості. Духовне становлення особистості є першорядним, необхідним, основою для всебічного розвитку особистості, її самореалізації та самовдосконалення і становить, на наш погляд, суть компетенції людини, яка пронизує всі компоненти особистості людини.

У сучасній педагогіці людина розглядається як вища мета суспільного розвитку, в процесі якого забезпечується створення необхідних умов для повної реалізації його внутрішнього потенціалу, досягнення гармонії в соціально-економічній та духовній сферах життя, найвищого розквіту конкретної людської особистості. У якості ж основи всієї системи виховання в даний час покладені вироблені та перевірені багатовіковою практикою принципи гуманізму. Тому, з позицій гуманізму, кінцева мета освітньої діяльності полягає в тому, щоб людина могла стати повноцінним суб'єктом діяльності, пізнання і спілкування, тобто вольній самодіяльній істотою, відповідальною за все, що відбувається в цьому світі. Слідуючи ідеям гуманізму, нація стає соборною, бо гуманізм передбачає визнання кожною особистістю в якості цінності особистостей всіх інших людей, любов до них, служіння їм; припускає колективізм, прагнен-

ня до спільності з іншими людьми, їх взаємну підтримку. Тому зміст освітнього процесу має, орієнтуючись на загальнолюдські цінності, розвивати інтернаціональні зв'язки за принципом «Світ через культуру» [5], всемірно актуалізуючи і розвиваючи досвід кожної країни, кожного народу. У радикальному оновленні програм як тенденції світового та європейського розвитку вищої освіти це положення визначає принципове нове їх зміст. Університети, виходячи з тіні економіки, проголошуються хранителями традицій європейського гуманізму. Саме з університету повинна вийти людина, яка є не тільки висококваліфікованим працівником, але й має компетенцію, має «складне особистісне новоутворення готовності до професійної діяльності, що включає взаємодію когнітивного, потребностно-мотиваційного, морально-орієнтаційного та організаторсько-комунікативного компонентів, що характеризують прояв особистості в діяльності» [6, с. 130]. Духовні ресурси та морально-орієнтаційний компонент у структурі особистості є визначальними її подальшу діяльність, вносячи в пізнавальний компонент еволюційну творчість (творчу спрямованість на еволюційну працю), в потребностно-мотиваційний компонент структури особистості – функцію контролю у здійсненні вибору, в комунікативно-організаційний компонент – дотримання золотого правила етики. А формування новоутворення готовності до професійної діяльності відбувається в просторі дії Законів Світобудови, їх пізнання і дотримання (осягнення). На рівні людського суспільства пізнання й осягнення цих законів відбувається через Культуру, прилучення до якої перетворює індивіда в особистість у процесі соціалізації. Саме соціальні компоненти культури – норми, цінності, символи і мова – відіграють визначальну роль в появі у особистості морально-орієнтаційного компонента. Ось чому необхідне здійснення процесу псіхокомпетізації [7]: у просторі дії Законів Світобудови ці закони повинні пізнаватися і дотримуватися та проектуватися на педагогічний простір, в якому відбувається освітній процес. Тільки при виконанні цієї умови і формується особистість, що володіє якостями, які допоможуть їй йти еволюційним шляхом, вести за собою людей, бути здатною на стратегічний прогноз та керування майбутнім: такий випускник університету повинен бути не тільки успішним, стабільним сьогодні, але й ефективним, тобто вміти робити прогноз успішності на завтра. А це можливо при появі в його психологічній структурі компетенції з стійких особистісних якостей, які дозволяють діяти такої особистості відповідно до Законів Світобудови і здійснювати

стратегічний прогноз та керування майбутнім по еволюційному шляху розвитку.

Таким чином, необхідно спиратися на духовні ресурси суспільства і духовно-моральний потенціал людини, відповідно до них і варто будувати освітній процес усіх рівнів. А в університеті освітні програми зобов'язані формувати не тільки знання, вміння, навички, а й особистісні якості, які складуть основу компетенції. Таким має бути відгук на новий попит економічних і соціальних вимог часу. У результаті з'являться нові технології, які створені творчістю особистості з компетенцією та які дозволять змінити підходи до вирішення глобальних проблем. Це необхідно, насамперед, щоб задовольнити вельми прозаїчні потреби: в їжі, питті, одязі, житлі, роботі і т.д., в умовах демографічного вибуху і перенаселення, яке послідувало за цим, у великих містах особливо потребують негайного вирішення. На основі такого підходу потім піде рішення та інших глобальних проблем, як на національному, так і на полікультурному рівнях. Саме такою стратегією, на нашу думку, буде можливо реалізувати потужний потенціал світових талантів, а, може бути, і «геніїв сплячих»), який зосереджений у вузах і для прояву якого в навчально-виховному процесі вищої школи повинні бути створені відповідні соціальні умови.

Література

1. Моторная С.Е. Исследование эволюционной изменчивости познания и постижения в пространстве высшей школы / С.Е. Моторная // Вестник СевГТУ. Сер. Педагогика: сб. науч. тр. – Севастополь, 2010. – Вып.104. – С.19 – 25.

2. <http://www.delphis.ru/journal/article/dukhovnaya-kultura-klyuch-k-preobrazheniyu-mira>

3. Моторная С.Е. Педагогические условия формирования психологической готовности студентов технического вуза к профессиональной деятельности: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Моторная Светлана Евгеньевна. – Томск, 1997. – 204 с.

4. Раймундо Х. Высшее образование в Латинской Америке / Х. Раймундо // Высшее образование в Европе. – 2003. – № 1. – С. 16-21.

5. Образование: сокрытое сокровище. – ЮНЕСКО, 1997.– С.8.

6. Моторная С.Е. Педагогика и психология: аспекты активизации творчества и готовности к профессиональной деятельности: Учебное пособие для сту-

дентов технических вузов / В.К. Маригодов, С.Е. Моторная. – К.: ИД «Профессионал», 2005. – 192 с.

7. Моторная С.Е. Современный научный базис психокомпетизации эволюционной изменчивости высшего образования: Монография / С.Е. Моторная. – Севастополь: Изд-во «Вебер», 2009. – 452 с.